

Wyrok z dnia 5 czerwca 1998 r.

III ZP 15/98

Okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim przypadające przed dniem 1 lipca 1977 r. po ukończeniu 16 roku życia mogą być uwzględniane w wysokości emerytury jako okresy składkowe jedynie wtedy, gdy wniosek o ich doliczenie złożony został przed dniem 26 stycznia 1991 r.

Przewodniczący SSN: Maria Tyszel, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Jadwiga Skibińska-Adamowicz.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, po rozpoznaniu w dniu 5 czerwca 1998 r. sprawy z wniosku Jadwigi S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Koszalinie o wysokość świadczenia, na skutek apelacji wnioskodawczynie od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Koszalinie z dnia 30 października 1997 r. [...]

o d d a l i ł apelację.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 27 maja 1997 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. przeliczył emeryturę otrzymywaną przez wnioskodawczynię Jadwigę S., uwzględniając do wysokości świadczenia jako okres nieskładkowy (okres wychowywania dzieci) 1 rok i 8 miesięcy. Jednocześnie organ rentowy ustalił, że wnioskodawczynie pobierająca od dnia 1 marca 1991 r. wcześniejszą emeryturę na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 stycznia 1990 r. w sprawie wcześniejszych emerytur dla pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładów pracy (Dz. U. Nr 4, poz. 27), ukończyła 55 lat życia, stąd spełniła warunki do uzyskania świadczenia w oparciu o przepis art. 27 ust. 1 pkt 1

ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.).

Z tych względów organ rentowy zmniejszył uzupełniający okres pracy w gospodarstwie rolnym do wymaganego 30-letniego okresu zatrudnienia, przyjmując 5 lat i 1 miesiąc okresów składkowych (zatrudnienie w S. Zakładach Przemysłu Zapałczanego), 1 rok i 8 miesięcy okresów nieskładkowych (wychowywanie dzieci) oraz 24 lata i 2 miesiące okresów uzupełniających (okres pracy w gospodarstwie rolnym). Wysokość emerytury przy przepracowanych pełnych latach, z uwzględnieniem waloryzacji w marcu 1997 r., wynosiła 518,51 zł. Tak obliczoną emeryturę organ rentowy przeliczył, wobec tego, że 30-letni wymagany okres zatrudnienia został uzupełniony okresem pracy w gospodarstwie rolnym, stosując zasady zawarte w art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.). Nowa wysokość świadczenia wyniosła kwotę 113,21 zł, a po zwiększeniu o kwotę odpowiadającą części składkowej świadczenia rolniczego (za 27 lat 1 miesiąc i 27 dni) 181,03 zł. W tym stanie rzeczy, świadczenie ustalono w wysokości najniższej emerytury, która od 1 czerwca 1997 r. wynosiła 346,41 zł. Należy zauważyć, że emerytura wyliczona według rozporządzenia z dnia 26 stycznia 1990 r. wyniosłaby kwotę 142,24 zł i także wypłacana byłaby w wysokości równej emeryturze minimalnej. Wysokość świadczenia i w jednym i drugim przypadku jest limitowana stażem pracowniczym wnioskodawczynie, wynoszącym 5 lat i 1 miesiąc.

Rozpoznając odwołanie wnioskodawczynie, Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Koszalinie, wyrokiem z dnia 30 października 1997 r. zmienił decyzję i przyznał wnioskodawczynie emeryturę wyliczoną z uwzględnieniem zasad przewidzianych dla wcześniejszej emerytury, jak w decyzji z dnia 13 lutego 1991 r., oddalając odwołanie w pozostałej części. W ocenie Sądu, sposób wyliczenia świadczenia nie może być kwestionowany, skoro jednak wnioskodawczynie domagała się ustalenia, że ma prawo do wcześniejszej emerytury, Sąd uwzględnił odwołanie, mimo iż nie ma to żadnego wpływu na wysokość świadczenia.

Wobec apelacji wnioskodawczynie Sąd Apelacyjny w Gdańsku przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozpoznania zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości „czy okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub praca w nim przed 1 lipca 1977 r., uwzględnione wyłącznie przy ustalaniu prawa do emerytury przed dniem 15 listopada 1991 r. mogą po tym dniu być uwzględnione do obliczenia wysokości tego

świadczenia jako okresy składkowe na podstawie art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent... (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.)”.

W ocenie Sądu sprawa dotyczy ustalenia wysokości świadczenia i przesądzenia czy zostało ono wyliczone zgodnie z art. 28 ust. 1 i 2 ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent.

W myśl art. 27 ust. 1 tej ustawy, osoby, które w dniu jej wejścia w życie (15 listopada 1991 r.) miały prawo do świadczeń przyznanych na podstawie przepisów wymienionych w jej art. 1, zachowały prawo do tych świadczeń. Powstaje pytanie, czy przy rewaloryzacji świadczenia, należy uwzględnić okres pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia przypadający przed dniem 1 lipca 1977 r., czy też należy go pominąć wobec niespełnienia przesłanek zawartych w art. 5 ustawy. Zachowanie prawa do świadczenia może być rozumiane jako zachowanie go w takiej formie, w jakiej było ono realizowane, pogląd ten jednak - w ocenie Sądu Apelacyjnego - nie jest uprawniony, nie uwzględnia bowiem reguły zawartej w art. 27 ust. 2 pkt 1 ustawy o rewaloryzacji, nakazującej przy ustalaniu wysokości świadczeń, stosowanie zasad określonych w art. 28-30 tej ustawy. Sprowadzałoby się to do ustalenia stażu ubezpieczeniowego z uwzględnieniem wszystkich okresów, o których stanowi art. 28 ust. 2 ustawy, w tym równorzędnych i zaliczalnych do okresów zatrudnienia ustalonych na podstawie przepisów wymienionych w art. 1 w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 stycznia 1991 r. Oznaczałoby to obowiązek organu rentowego do zaliczenia okresu pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia a przypadającego przed 1 września 1977 r., także do wysokości świadczenia, skoro art. 13¹ ustawy o z.e.p. dodany przez art. 93 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst; Dz. U. z 1993 r. Nr 71, poz. 342 ze zm.) wszedł w życie już po tej dacie (po 1 stycznia 1991r.). Okres pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, mimo iż nie wymieniony w art. 13 ust. 1, 2 i 3 ustawy o z.e.p. jako zaliczalny, może być brany pod uwagę jako uznany za taki odrębnymi przepisami (art. 13 ust. 3 pkt 6 ustawy o z.e.p.), w tym wypadku przez art. 17 poprzednio obowiązującej (do dnia 31 grudnia 1990 r.) ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zm.).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione zagadnienie istotnie może nasuwać poważne wątpliwości prawne. Zostało ono starannie opracowane, a Sąd Apelacyjny wyraził sugestię co do sposobu jego rozstrzygnięcia. Sąd Najwyższy nie podjął mimo tego uchwały, a przejął sprawę do rozpoznania i orzekł merytorycznie (art. 390 § 1 KPC). Zagadnienie zostało bowiem sformułowane w sposób nazbyt ogólny i nie bierze pod uwagę ustalonego stanu faktycznego, w tym zwłaszcza pomija w rozważaniach treść przepisów art. 5 i 15 ustawy o rewaloryzacji. W tych warunkach Sąd Najwyższy uznał za celowe przejście sprawy do rozpoznania i orzeczenie co do jej istoty.

Wnioskodawczyni złożyła wniosek o emeryturę w dniu 8 lutego 1991 r. powołując okres pracy w gospodarstwie rolnym od 6 listopada 1955 r. do 6 stycznia 1986 r. oraz zatrudnienie w S. Zakładach Przemysłu Zapalczanego w okresie od 7 stycznia 1986 r. do 28 lutego 1991 r. Przyznając wnioskodawczyni świadczenie (wcześniejszą emeryturę w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 stycznia 1990 r.) organ rentowy doliczył do okresów zatrudnienia (5 lat i 1 miesiąc) „okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, przypadające przed dniem 1 lipca 1977 r.” na podstawie przepisu art. 13¹ ustawy o z.e.p. w brzmieniu ustalonym przez art. 93 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Było to związane z utratą mocy obowiązującej art. 17 poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, według którego okresy te „zalicza się do okresu zatrudnienia wymaganego do emerytury lub renty w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin”. O ile poprzednio obowiązująca regulacja prawna dopuszczała zaliczenie okresów prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim do okresów zatrudnienia (co w sposób oczywisty prowadziło do zwiększenia wysokości świadczenia), to w myśl nowej okresy te wpływały jedynie na prawo do świadczenia („przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty...” - art. 13¹ ustawy o z.e.p.). Te nowe zasady obowiązywały od dnia ogłoszenia obecnie obowiązującej ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, to jest od dnia 26 stycznia 1991 r. co wynika z utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego (por. wyroki z dnia 6 stycznia 1994 r., II URN 57/93 - OSNCP 1994 z. 10, poz. 194, z dnia 8 listopada 1994 r., II URN 41/94 - OSNAPiUS 1995 nr 6, poz. 80). Już z tego wynika, że wobec daty wniosku o przyznanie emerytury - 8 lutego 1991 r. - organ rentowy „ustalając prawo do emerytury” uwzględnił okresy prowadzenia gospo-

darstwa rolnego lub pracy w nim, jedynie do prawa, nie zaś do wysokości świadczenia. Stanowisko to - w świetle prawa - nie budzi uwag. Wniosek o przeliczenie świadczenia złożony został w dniu 19 maja 1997 r. zaś uwzględniając go organ rentowy doliczył do wysokości świadczenia okres wychowywania dzieci - jako okres nieskładkowy - a także zmniejszył uzupełniający okres pracy w gospodarstwie rolnym do wymaganego 30 letniego okresu zatrudnienia, ponieważ Jadwiga S. ukończyła 55 lat życia, nabywając w związku z tym prawo do emerytury na podstawie art. 27 ust. 1 pkt 1 ustawy o z.e.p. Także i to stanowisko nie budzi wątpliwości prawnych, podobnie jak sposób wyliczenia świadczenia z uwzględnieniem zasad przewidzianych w art. 5 i 15 ustawy o rewaloryzacji i proporcjonalności uwzględnionych okresów pracy w gospodarstwie rolnym do udziału okresów składkowych, nieskładkowych i uwzględnionych okresów pracy w gospodarstwie rolnym, zwiększając świadczenie o kwotę odpowiadającą części składkowej świadczenia rolniczego przypadającego za okresy pracy w gospodarstwie rolnym. Niezależnie od tego, czy emeryturę należną wnioskodawczyni liczone według zasad przewidzianych dla tak zwanych wcześniejszych emerytur (rozporządzenie z dnia 26 stycznia 1990 r.), czy też w oparciu o art. 27 ust. 1 pkt 1 ustawy o z.e.p. jej wysokość nie sięgała kwoty świadczenia minimalnego gwarantowanej przez prawo. Było to wynikiem krótkiego okresu składkowego i nieskładkowego w porównaniu z okresami uzupełniającymi (pracą w gospodarstwie rolnym), i wprowadzoną przez ustawę o rewaloryzacji zasadą polegającą na wiązaniu w większym stopniu wysokości świadczenia z opłacanymi przez ubezpieczonego składkami. Ustawa ta - z dnia 17 października 1991 r. - znalazła zastosowanie także do świadczeń przyznanych na podstawie przepisów wymienionych w jej art. 1, a więc także na podstawie rozporządzenia z dnia 26 stycznia 1990 r. wydanego z upoważnienia ustawowego zawartego w art. 27 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o z.e.p. (art. 26 ust. 1 pkt 3 ustawy o rewaloryzacji). Oznacza to - co do zasady - konieczność stosowania tak zwanej proporcji według art. 15 tej ustawy do okresów uzupełniających (pracy w gospodarstwie rolnym). Wyjątek od tej zasady dotyczy osób, którym w dniu wejścia w życie ustawy o rewaloryzacji (15 listopada 1991 r.) przysługiwały m.in. emerytury, osoby te bowiem zachowały prawo do świadczeń, które podlegały rewaloryzacji polegającej na obliczeniu ich na nowo według zasad wymiaru określonych w art. 28 tej ustawy (art. 27 ust. 1 i 2). Wysokość emerytury w takim przypadku, wynosi 24% kwoty bazowej oraz po 1,3% podstawy jej wymiaru za każdy pełny rok okresów „ustalonych na podstawie przepisów wymienio-

nych w art. 1 w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 stycznia 1991 r.". Sformułowanie „ustalonych” użyte w ust. 2 art. 28 ustawy, oznacza określonych w decyzji organu rentowego na warunkach jakie obowiązywały w dacie złożenia wniosku, a więc w tym przypadku w dniu 8 lutego 1991 r. Należało więc sięgać poza okresami zatrudnienia, także do okresów zaliczalnych do nich (w tym wskazanych w art. 17 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych oraz ich rodzin w związku z art. 13 ust. 3 pkt 6 ustawy o z.e.p.) stosując określenia obowiązującej do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o u.s.r., to jest do dnia 26 stycznia 1991 r., poprzedniej ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych oraz ich rodzin. Tak ustalone okresy - według stanu prawnego sprzed 26 stycznia 1991 r. - wpływały na prawo do świadczenia, zaś jego wysokość uzależniona była od stanu prawnego istniejącego w dniu złożenia wniosku (tzn. 8 lutego 1991 r.). Okresy więc prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim, przypadające przed dniem 1 lipca 1977 r. po ukończeniu 16 roku życia, mogą być uwzględnione do wysokości emerytury jako okresy składkowe po dniu 15 listopada 1991 r. jedynie wtedy, gdy wniosek o ich doliczenie złożony został przed dniem 26 stycznia 1991 r. W innych przypadkach nie ma zastosowania gwarancyjny wyjątek określony w art. 27 ustawy o rewaloryzacji, a stosować należy zasadę i warunki przewidziane w art. 5 i 15 tej ustawy. Jak to już podano, wniosek o emeryturę z uwzględnieniem okresów pracy w gospodarstwie rolnym złożony został w dniu 8 lutego 1991 r., a więc po dniu 26 stycznia 1991 r., tj. po wejściu w życie ustawy o rewaloryzacji, okresy te należało uwzględnić przy ustalaniu nowej wysokości świadczenia na zasadach określonych w art. 5 i 15 ustawy o rewaloryzacji. Tak też postąpił organ rentowy i sąd pierwszej instancji, zmieniając decyzję tego organu tylko co do podstawy prawnej należnej wnioskodawczyni emerytury i oddalając jej odwołanie w pozostałej części.

Z tych więc względów, gdy apelacja wnioskodawczyni od tego wyroku jest bezzasadna, należało oddalić ją po myśli art. 385 KPC.

=====